

De bijzondere risico's van de leerkracht bewegen en sport in en om de school

Bewegen en sport gaat over het uitbreiden en ontwikkelen van een brede bewegingsbekwaamheid bij kinderen en het laten ervaren van plezier in bewegen. Bewegen vindt in ieder geval plaats door, met en via het lichaam en juist daarin schuilen bijzondere risico's van de leerkracht bewegen en sport. In de veiligheidsrisico's op breed vlak, zoals het oplopen van lichamelijk letsel bij een ongeval, maar ook in het omgaan met alles wat kinderen voelen en ervaren middels het al dan niet aanraken van het lichaam in bewegingssituaties. Dit artikel gaat over de gedragsrisico's van seksuele intimidatie of ander ongewenst gedrag en bespreekt enkele praktijkvoorbeelden.

Door: Alien Zonnenberg en Sandra Roelofsen

A Aanraken in de lessen bewegen en sport
Omgaan met lichamelijkheid speelt in bewegingssituaties een dominante rol: je leert als leerkracht de kinderen omgaan met risico's in een sfeer tussen veiligheid en uitdaging, je leert ze omgaan met aanraken bij hulpverlening, je leert ze meten met anderen, je leert ze omgaan met zichtbaarheid in lijf en leden én je leert ze lukken en mislukken. En dat alles in een vaak van school afgezonderde accommodatie waarbij omkleden en douchen een onderdeel van de lessen bewegen en sport en de verantwoordelijkheid van de leerkracht vormen. Professionele deskundigheid en distantie van leerkrachten bewegen en sport omvat daardoor een zeer divers geheel.

Ga er maar aan staan: naast de sociale veiligheid en het voorkomen van ongevallen dient de leerkracht ervoor te waken dat lichamelijk contact bij bijvoorbeeld hulpverleners slechts functioneel en niet mis te verstaan is. Hij dient ervoor te zorgen dat vriendelijkheid en stimulerende opmerkingen niet verkeerd begrepen worden of kunnen leiden tot beschuldigingen van seksuele intimidatie. Ingrijpen in de kleed- of doucheruimtes kan slechts als de noodzaak onmiskenbaar aanwezig is en er gewaarschuwd is en dan nog kan een kind zich geïntimideerd voelen door een binnentredende leerkracht...

Bij een oefening op de minitrampoline staat de leraar zelf te vangen achter de trampoline; een leerlinge klaagt dat de leerkracht tijdens het vangen te vaak toevallig haar borsten aanraakt. Volgens de leraar is het noodzakelijk dat hij zelf vangt en kan het inderdaad, door de redelijke complexe beweging (salto), voorkomen dat hij wel eens iets aanraakt wat niet zo bedoeld is...

FOTOS: HANS DIJKHOFF

Samen met de docent

Jongens en meisjes worden op dezelfde wijze geholpen

Wat te denken van dit veelvoorkomende voorbeeld; is hier sprake van seksuele intimidatie?

Onder seksuele intimidatie wordt immers verstaan: *ongewenste seksueel getinte aandacht die tot uiting komt in verbaal, fysiek en non-verbaal gedrag. Dit gedrag wordt door degene die het ondergaat ongeacht sekse en/of seksuele voorkeur, ervaren als ongewenst of wordt, indien het een minderjarige leerling betreft, door de ouders, voogden of verzorgers van de leerling als ongewenst aangemerkt. Seksueel intimiderend gedrag kan zowel opzettelijk als onopzettelijk zijn.*

Als de leerlinge de aanraking als ongewenst voelt en ervaart lijkt er sprake te zijn van ongewenst seksueel getinte aandacht, ongeacht de bedoeling van de aanraking van de leerkracht.

Toch is er bij de beoordeling van deze situatie wel plaats voor de noodzaak tot aanraken én voor een oordeel of de aanraking de intentie tot seksueel getint gedrag heeft gehad. De leerkracht moet in het kader van voorkomen van letsel immers alles in het werk stellen om een ongeval te voorkomen; de noodzaak tot aanraken is daarmee gegeven. Wel moet beoordeeld worden of het aanraken van de borsten ook voorkomen had kunnen worden. Dat is een situatieve en subjectieve beoordeling die de leerkracht moet kunnen verantwoorden.

Vaak blijkt dat het gedrag van de leerkracht voor en na een ongewenste aanraking van groot belang is; zorg altijd voor een veilige en prettige sfeer, waarin er geen enkele ruimte is voor seksueel getinte opmerkingen en gedragingen, ook niet tussen de leerlingen onderling. Geef van te voren aan dat aanraken noodzakelijk is en dat je zult proberen te voorkomen om leerlingen aan te raken op ongewenste plaatsen. Geef aan dat als dat toch gebeurt dit altijd onbedoeld is. Het aanraken zal dan minder snel als doelbewust en ongewenst worden aangemerkt door leerlingen.

Tijdens een sportdag gaat de leraar (35 jaar) bij het afsluitende zwemfestijn mee het water in en neemt deel aan een jolig watergevecht waarbij tweetallen bij elkaar op de schouders de ander proberen onder te duwen. De leerkracht neemt een leerlinge op de schouders. Het meisje klaagt achteraf dat de leerkracht haar te intiem en onnodig lang vasthield...

Hoe noodzakelijk is lichamelijk contact in een dergelijke situatie? Wordt de professionele grens overschreden als een leerkracht zich inlaat met dergelijke bewegingssituaties? Hij loopt hierbij de aanmerkelijke kans dat hij zonder noodzaak de leerlinge aanraakt op plaatsen die als ongewenst kunnen worden ervaren. Juist van een professioneel handelend leerkracht mag worden verwacht dat hij een dergelijk risico niet neemt. Misschien maar niet meer doen...

De grenzen van gewenst en ongewenst

Een gymleraar staat volgens een aantal leerlingen telkens net iets te dichtbij en kijkt hen te lang aan. Enkele leerlingen klagen over hem: hij gedraagt zich te close en toont volgens de meisjes geen respect want de meeste meisjes vinden het ongewenst als hij zo dichtbij staat.

De grenzen van wat 'gewenst' en 'ongewenst' is, verschillen per persoon. Het gaat om het respecteren van de grenzen die een ander aangeeft, of laat blijken. De een lacht om een dubbelzinnig grapje, de ander voelt zich er ongemakkelijk onder. Wat voor een volwassene voldoende afstand is, kan voor een puber te dicht in de nabijheidsruimte zijn. Wat voor het ene kind een bemoedigend klopje op de knie is, is voor het andere kind een vervelende en onnodige aanraking. De ene leerling vindt het prachtig om zichzelf op de fotocollage van de gymlessen in de schoolkrant te herkennen, de ander voelt zich geïntimideerd als de leerkracht foto's neemt. »

Contact:

onderwijs@kvlo.nl
sandra.roelofsen@kvlo.nl

Een mannelijke leerkracht van 55 jaar op een vmbo-school maakt bij allerlei bewegingsactiviteiten op zijn school foto's van de leerlingen. Voor, zoals hij zelf aangeeft, de schoolkrant en voor een fotocollage van zijn werkzaamheden. Hij geeft vooraf aan dat hij foto's maakt en als leerlingen geen bezwaar maken vat hij dat als toestemming op.

Enkele meisjes (13 en 14 jaar) klagen bij de mentor over het maken van de foto's; zij voelen zich geïntimideerd omdat de leerkracht foto's neemt van achteren als zij zich moeten opdrukken. Zij durven het de leerkracht niet te melden.

Heeft deze leerkracht voldoende gedaan om bij het maken van foto's de grenzen van leerlingen te leren kennen? Is geen bezwaar maken voldoende toestemming? Heeft hij aangegeven wat hij wel en niet fotografeert? Heeft hij gevraagd wat leerlingen wel en niet fijn vinden?

Grenzen leren kennen betekent ook naar grenzen vragen en dit bespreekbaar maken. Zeker bij een beladen onderwerp als fotograferen van kinderen is meer duidelijkheid en meer voorzichtigheid geboden. Bijvoorbeeld door duidelijk aan te geven dat er gefotografeerd wordt, door de foto's te laten zien aan de leerlingen, door ze werkelijk in de schoolkrant te plaatsen en door de ouders te informeren. In ieder geval mag van een leerkracht een zekere professionele distantie worden verwacht; een afstand in fysiek en mentaal opzicht die je uit kunt leggen aan collega's maar vooral ook moet toetsen bij leerlingen en collega's!

Ongewenst gedrag

Uit het jaarverslag van de onderwijsinspectie blijkt dat er in totaal over de periode 2009/2010 bij de vertrouwensinspectie 331 klachten binnengekomen zijn die vallen onder de categorie seksueel misbruik en seksuele intimidatie. Het totale aantal klachten ligt daarmee iets lager dan het jaar daarvoor. Opvallend is dat uit de cijfers vanaf 2002 blijkt dat de meeste klachten uit het primair onderwijs komen.

Dat het vaker mis lijkt te gaan dan uit de officiële cijfers is op te maken, bleek februari 2011 uit een onderzoek van de KRO/EDG: 'Relaties tussen docenten en leerlingen in het voortgezet onderwijs'. Aangetoond werd dat het veel vaker voorkomt dat een leraar een seksuele relatie heeft met een leerling in het voortgezet onderwijs dan werd voorondersteld. Opmerkelijke cijfers over relaties die juridisch strafbaar zijn, maar die in strijd met de regelgeving niet worden gemeld.

Directies van scholen zijn immers wettelijk verplicht om een seksuele relatie tussen docent en een minderjarige leerling te melden bij de Onderwijsinspectie en vervolgens aangifte te doen bij de politie. De officiële cijfers geven aan dat seksuele relaties tussen docenten en minderjarigen slechts sporadisch voorkomen. Uit de enquête van de KRO blijkt dat dergelijke relaties veel vaker voorkomen dan deze officiële cijfers laten zien.

Medewerkers in het primair en voortgezet onderwijs zijn wettelijk verplicht het schoolbestuur onmiddellijk te informeren als zij informatie krijgen over een mogelijk zedendelict. Het gaat dan om een strafbaar feit waarbij een medewerker van de school een minderjarige leerling seksueel heeft misbruikt of geïntimideerd. Als het schoolbestuur een melding heeft ontvangen van een mogelijk zedendelict, is het schoolbestuur verplicht direct te overleggen met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur stelt vast of sprake is van een redelijk vermoeden van een strafbaar feit. Als na het overleg met de vertrouwensinspecteur blijkt dat er een redelijk vermoeden is van een zedendelict, is het schoolbestuur altijd verplicht aangifte te doen bij de politie.

Onterecht ongewenst

Het komt helaas ook voor dat leraren onterecht worden beschuldigd van seksuele intimidatie. Situaties waarin leerlingen uit pesterij een verhaal rondvertellen en zoals in het voorbeeld hieronder gehoord vinden bij de pers.

Januari 2011: Een leerling van een College in het oosten van het land heeft docenten vals beschuldigd van ontucht. Hij stuurde het verhaal over ontuchtige situaties op school naar de lokale nieuws-site die het publiceerde.

De school laat in een interview met de lokale tv-zender weten geschrokken te zijn door het verhaal. Ze hebben direct actie genomen door het incident te onderzoeken. Daaruit bleek al snel dat het verhaal was verzonden. Dit werd ook toegegeven door de leerling die het verhaal in het leven had geroepen. De betreffende website heeft inmiddels een rectificatie geplaatst op hun website. De jongen beschuldigde docenten van het stiekem nemen van foto's, het bespioneren van leerlingen en het plegen van ontuchtige handelingen, aldus een reporter van de tv. De docenten die het betrok zijn kapot van de gebeurtenis. De school zegt stappen te ondernemen tegen de leerling die waarschijnlijk uit wraak heeft gehandeld. Ze vinden de commotie die is ontstaan heel vervelend. "Vooral voor de betrokken docenten zelf. Want het blijft je wel even bij, ook al blijkt het op niets te zijn gebaseerd".

Elkaar helpen

Een valse beschuldiging heeft een enorme impact op de betrokken leraren en de sfeer in school. In deze situatie is het verhaal snel hersteld. Maar wanneer dit niet gebeurt, kan het leiden tot onherstelbare schade bij de betrokkenen. Om die reden is de Contactgroep ontrecte beschuldigingen (COB) in het leven geroepen. De COB helpt mensen op weg naar het vinden van alle hulp en informatie die ze nodig hebben en geeft adviezen over het inrichten van het leven na een valse beschuldiging.

Juist door de rol die de gymleraar inneemt is het risico op een onterechte beschuldiging groter en is het van groot belang met elkaar op school en in de vaksectie af te stemmen welke maatregelen je kunt nemen om dit te voorkomen.

Gedagsregels

Het opstellen van regels voor het sociale verkeer op school vormt een onderdeel van het veiligheidsbeleid. Met gedragsregels heeft de school een middel om ongewenst gedrag en seksuele intimidatie op school te voorkomen, aan te pakken en te bestrijden.

Gedagsregels op scholen dienen twee doelen. Preventief vormen gedragsregels een leidraad voor gedrag en het voorkomen van ongewenste gedragingen. Curatief bieden gedragsregels direct een maatstaf voor disciplinaire maatregelen bij grensoverschrijdend gedrag. Gedragsregels scheppen duidelijkheid en dragen bij aan de schoolveiligheid.

Gedragsregels zijn zo ook een belangrijk middel om seksuele intimidatie op scholen te voorkomen.

bron: www.ppsi.nl

Om binnen school zorg te dragen voor een goed veiligheidsbeleid zou je de volgende *Checklist gedragsregels scholen* kunnen hanteren.

- Onze school kent gedragsregels voor leerlingen.
- Deze regels hangen duidelijk zichtbaar in de school.
- Onze school kent gedragsregels voor personeel.
- Deze regels hangen duidelijk zichtbaar in de personeelskamer.
- Er zijn op onze school afspraken over fysiek contact tussen leerlingen en leraren.
- Over bewegen en sport zijn aparte afspraken gemaakt. De rol van de leraar wordt hierin duidelijk beschreven, vooral de fysieke ondersteuning krijgt hierbij de aandacht.
- Er zijn op school afspraken over contacten tussen leraren en leerlingen na schooltijd op school (bijles of naschoolse sportactiviteiten).
- Er zijn op onze school afspraken over contacten tussen leraren en leerlingen buiten het schoolterrein. Met aandacht voor e-mail, internet en thuisbezoek.

Om de specifieke gedragsrisico's van leerkrachten Bewegen en Sport te benoemen en te bespreken is het, aanvullend op de gedragsregels van de school, zinvol om met collega's en als sectie afspraken te maken over de omgang met leerlingen in de lessen Bewegen en Sport. Deze afspraken moeten dan tot stand komen met de werkgever en kunnen onder andere gemaakt worden over:

- het binnentreden van kleedkamers en doucheruimtes waarin leerlingen zich bevinden
- de deskundigheidseisen over EHB(S)O en procedures bij ongevallen
- het omgaan met aanraken in de lessen b&s bij hulpverlening en door leerlingen onderling

- wijze van omgaan met discriminatie, racisme en geweld, zoals ongepast gedrag, vooroordelen, culturele verschillen en verschillen tussen jongens en meisjes in bewegen en sport en prestaties
- sociale veiligheid binnen de lessen, vooral voor de minder bewegingsbegaafde leerlingen.

Zo worden risico's besproken en leiden zij tot richtinggevend handelen aangepast aan de schoolsituatie.

Slot

Bewegen en Sport gaat natuurlijk vooral over het plezier, de uitdaging, het ontwikkelen en verbreden van bewegingsmogelijkheden van kinderen. Omdat daarbij de lichamelijke zo'n belangrijke rol speelt moet een begeleider van bewegingsactiviteiten zich zeer bewust zijn van de specifieke gedragsrisico's die dit met zich meebrengt. Bespreekbaar en zichtbaar maken van deze risico's, niet eenmalig maar consequent en transparant speelt een belangrijke rol bij het hanteerbaar maken van de risico's van het vak. Dat begint bij de opleidingen en eindigt nooit!

Alien Zonnenberg is beleidsmedewerker onderwijs en Sandra Roelofsen is jurist. Beiden zijn werkzaam bij de KVLO.

Bronnen

Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding (2010), Zeist, JLF.

Bax, H. en Heuvel, A. van den (2008). Ethiek in beweging, Assen, Van Gorcum. ◀

advertentie

erima
SPORTSWEAR SINCE 1900

ERIMA LEVERT SNEL EN BETROUWBAAR
ERIMA GARANDEERT NALEVERBAARHEID
ERIMA BIJDT MONSTERSERVICE

GET TOGETHER AND WIN
www.erima.nl